

INVENTOINTIRAPORTTI

Espoo

Siikjärvenpelto

Asemakaavamuutosalueen arkeologinen inventointi

12.9.2024

Museovirasto

Arkeologiset kenttäpalvelut

Antti Laitinen & Elisabeth Ahola

Tiivistelmä

Espoon kaupungilla on valmisteilla asemakaavamuutos (Siikjärvenpelto, 640301), joka liittyy korttelialueen 76002 käyttötarkoituksen muuttamiseen. Hanketta toteuttaa Go Strong Oy. Hankealue on kooltaan 0,5 ha, ja se sijaitsee Espoon luoteiskulmassa Siikjärven eteläpuolella. Espoon kaupunginmuseo edellytti tarkempaa inventointia asemakaavamuutoksen viranomaisneuvottelussa 15.2.2024. Inventoinnin suorittivat apulaistutkija Antti Laitinen ja tutkimusavustaja Elisabeth Ahola Museoviraston Arkeologisista kenttäpalveluista 12.9.2024 tutkija Vesa Laulumaa ohjauksessa.

Alue on suurimmaksi osaksi vanhaa metsittyvää peltoa, jonka pohjoisosa on rakennettua aluetta. Länsireunalla on säilynyt hieman metsäaluetta, jossa maaperä on hiekkaa.

Valmistelussa todettiin alueen arkeologisen potentiaalin olevan pieni esihistorian osalta, koska alue on kivikaudella ollut syrjäistä järviyläntä, eikä pronssi- ja rautakautisia löytöalueita ole lähellä. Historiallisen ajan osalta potentiaali oli todennäköinen, koska alueella on viereisen Siikjärven talon rakennuksia ja entistä talouspihaa. Maankäyttö on vuoden 1750 jälkeen painottunut peltoviljelyyn, ja ensimmäiset rakennukset on merkitty vasta vuoden 1919 kartalle. Ilmalaserkeilausaineistossa erottuneista anomaliaista yksi todettiin pellonraivausröykkiöksi, joka on sekin alueen ulkopuolella. Inventoinnin tuloksena paikannettiin 1900-luvulla purettujen rakennusten jäännöksiä.

Kuva 1. Siikjärven talo, kuvaussuunta pohjoiseen. (AKDG 7491:2)

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Inventoinnin valmistelu	2
3. Inventointialue ja sen historiaa	4
4. Inventoinnin maastotyöt ja menetelmät	7
5. Inventoinnin tulokset	9
Kuvaluettelo	10
Lähteet	10
Luettelo inventoinnissa käytetyistä historiallisista kartoista	11

Kannen kuva: Kuvassa Asfaltoitua parkkipaikkaa, josta alkaa Siikjärvenpeltoalue, kuvaussuunta etelään. (AKDG 7491:1)

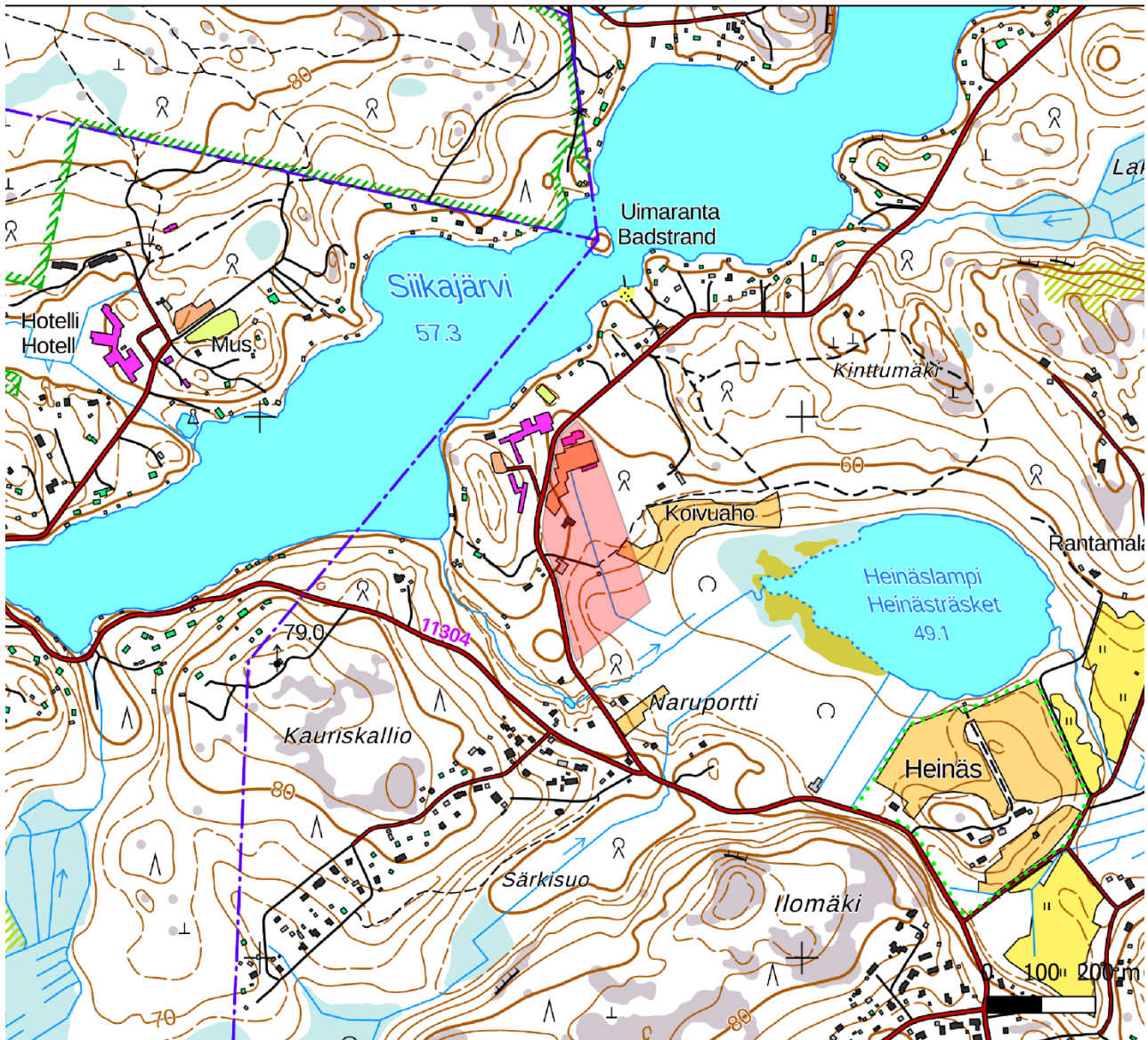
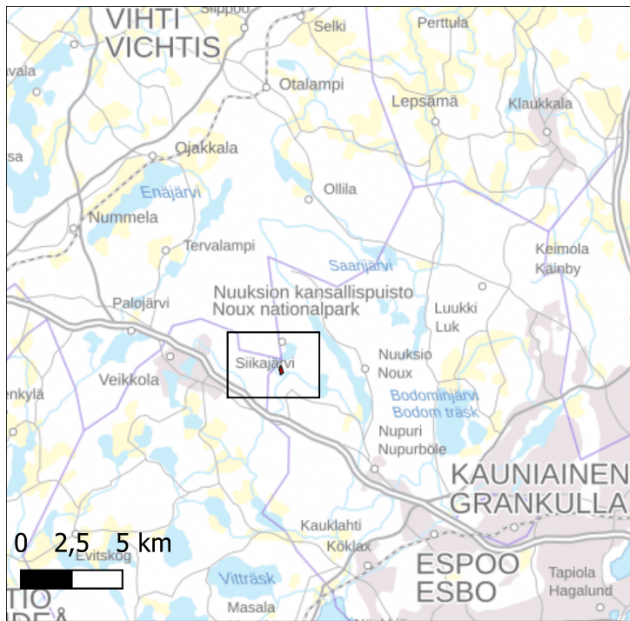
Raportin karttapohjat ja vinovalovarjosteet MML 2024

Arkistotiedot

Tutkimus:	Espoo Siikjärvenpelto, asemakaavamuutosalueen arkeologinen inventointi
Tutkimuksen suorittaja:	Apulaistutkija HuK Antti Laitinen ja tutkimusavustaja FM Elisabeth Ahola
Tutkimuslaitos:	Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut. PL 913, 00101 Helsinki
Tutkimuksen tilaaja:	Go Strong Oy, Jänismetsäntie 2, 02940 Espoo
Inventointialueen laajuus:	0,5 hehtaaria
Koordinaatit:	Keskikoordinaatit: P: 6684751, I: 362628 (ETRS-TM35FIN)
Kenttätöaika:	12.9.2024
Löydöt:	-
Valokuvat:	AKDG 7491:1–8

Raportti on arkistoituna pdf-muodossa Museoviraston asiakirjanhallintajärjestelmässä. Kopio on toimitettu työn tilaajalle ja alueelliselle vastuumuseolle.

Sijaintikartta

1. Johdanto

Espoon kaupungilla on valmisteilla asemakaavamuutos (Siikjärvenpelto, 640301), joka liittyy korttelialueen 76002 käyttötarkoituksen muuttamiseen. Hanketta toteuttaa Go Strong Oy. Hankealue on kooltaan 0,5 ha, ja se sijaitsee Espoon luoteisrajalla Siikjärven eteläpuolella (ks. sijaintikartta edellinen sivu). Espoon kaupunginmuseo totesi asemakaavamuutoksen viranomaisneuvottelussa 15.2.2024: *"...aiemmin laadittu yleiskaavatasoinen selvitys ei riitä..., eikä arkeologista inventointia ole tehty, on se tarpeen tehdä asemakaavan muutoksen yhteydessä".*

Go Strong Oy tilasi inventoinnin Museoviraston Arkeologisilta kenttäpalveluilta. Apulaistutkija Antti Laitinen ja tutkimusavustaja Elisabeth Ahola tekivät inventoinnin maastotyöt 12.9.2024 ja vastasivat myös raportoinnista tutkija Vesa Laulumaan ohjauksessa.

Helsingissä 27.9.2024

Antti Laitinen

Kuva 2. Siikjärven navetta Siikjärventieltä, kuvaussuunta koilliseen. (AKDG 7491:3)

2. Inventoinnin valmistelu

Inventoinnin valmistelussa selvitettiin alueen esihistoriallisen ajan potentiaalia liittyen etenkin kivikauden ja asutukseen. Tämän lisäksi selvitettiin historiallisen ajan maankäyttöä ja asutusta inventoitavalla alueella. Perustietoja alueen arkeologisista kohteista ja aiemmista tutkimuksista hankittiin Museoviraston muinaisjäännösrekisteristä ja kulttuuriympäristön rekisteriportaalin raporteista sekä asiat.museovirasto.fi -palvelusta.

Arkeologisesti potentiaalisten alueiden muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä on useita, joista tärkeimpiä ovat vesistöhistoria, maaperä, etäisyys nykyisistä vesistöistä ja topografiset piirteet, kuten maaston kaltevuus. Valmisteluvaiheessa hankealueen kivikautinen potentiaali todettiin pieneksi, koska alueella on vähän kivikautisten pyyntikulttuurien asuinpaikkojen löytymisten kannalta merkittävimpiä muinaisrantatasoja johtuen alueen sijaintikorkeudesta ja rinteen kaltevuudesta. Rautakauden ja pronssikauden potentiaalin osalta alue vaikutti epätodennäköiseltä sen syrjäisen sijainnin ja asutusjatkumon puutteen vuoksi.

Historiallisen ajan kohteiden potentiaalia selvitettiin tarkastelemalla historiallisen ajan karttoja, joita olivat Fonseenin kartta v. 1750, ns. Kuninkaankartasto v. 1776–1805, isojakokartat v. 1803, pitäjänkartta v. 1840, Senaatin kartta v. 1871 sekä uudistuskartta v. 1919. Kartta-aineisto oli Fonseenin Espoon vuoden 1750 karttaa lukuun ottamatta, joka löytyy Jyväskylän yliopiston sivuilta, saatavilla digitoituna Kansallisarkiston verkkopalvelusta. Inventoinnissa käytettyjen historiallisten karttojen luettelo löytyy raportin lopusta. Luettelossa on myös linkki karttojen tietoihin Kansallisarkiston kokoelmissa.

Kuva 3. Fonseenin Espoon kartassa 1750 ei alueella ole vielä mitään asutustoiminnan merkkejä.

Lisäksi tarkasteltiin 1900-luvun kartta- ja ilmakuva-aineistoja, joiden avulla voi selittyä maastossa havaittavia ilmiöitä. 1900-luvun maankäyttöä selvitettiin etenkin vanhoilta peruskartoilta ja ilmakuvista. Myös alueen maaperän koostumusta tarkasteltiin. Em. aineistoa selattiin tai ladattiin vanhatkartat.fi-sivustolta, Paikkatietoikkunasta, Paituli-latauspalvelusta sekä GTK:n Maankamarasta (linkit lähdeluettelossa).

Valmisteluvaiheessa arkeologisia ilmiöitä etsittiin myös maanmittauslaitoksen ilmalaserkeilausaineiston avulla tuotetuista visualisoinneista, joissa näkyvät hyvin maahan kaivetut rakenteet. Tässä tapauksessa käytössä oli MML:n uudempi ja tarkka 5 p/m² aineistosta tuotettu visualisointi. Yhteensä havaittiin viisi anomaliaa, joista yksi osoittautui luonnolliseksi maanmuodoksi ja loput suhteellisen tuoreiksi kuopiksi ja kasoiksi.

Kuva 4. Kosteikkoalueen lampi ja tutkimusavustaja Elisabeth Ahola lähellä kaivon paikkaa, kuvaussuunta etelään. (AKDG 7491:4)

3. Inventointialue ja sen historiaa

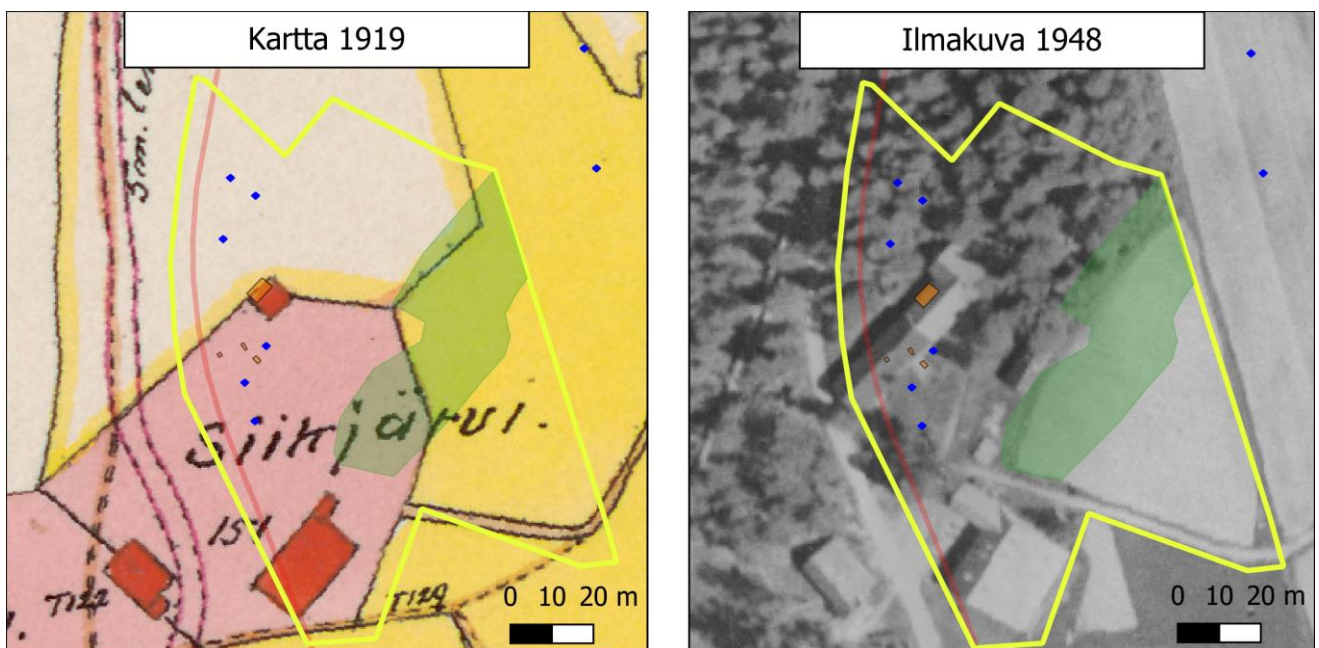
Inventoitu kaavamuutosalue on kooltaan 0,5 ha, ja se sijaitsee Siikajärven eteläpuolella lähellä Espoon, Kirkkonummen ja Vihdin kuntien rajapyykkiä Espoon luoteisreunalla Siikajärventien vieressä. Alue on lähes kauttaaltaan vanhaa peltoa, joka on metsittymässä. Alueen länsireuna on osittain säilynyttä metsää ja vanhaa Siikajärven talon talouspihaa, siellä on myös asuinkäytössä oleva rakennus. Pohjoisosa on kauttaaltaan rakennettu täyteen 1900-luvun lopulla, missä on myös toiminnassa oleva lastenkoti. Maankamاران maalajikartan mukaan savi on päämaalaji, mutta länsireunassa on pieni kaistale hiekkamoreenia. Tämä vastaa täysin koekuopissa tavattua maannosta. Kasvillisuus on hyvin rikkonaista ja missä sitä on säilyneenä, se on sekametsää. Alueen kaakkoisreunassa on vanhalle pellolle istutettu mäntyä, joka on kasvanut jo nuoreksi metsäksi. Alue on maastoltaan tasaista, vaikka korkeuserot alueen sisällä vaihtelevat yli 12 m. Tasaisuus johtuu tontin aktiivisesta peltoviljelystä. Alueen etelä päädyssä on pieni lampi ja todella kosteaa savikkoa, jossa vesi seisoo paikallaan (kuva 4). Alueelta ei tunneta ennestään muinaisjäännöksiä.

Inventointialueen korkeus vaihtelee 50–62,5 m mpy. välillä, seutu on paljastunut merenpinnan alta vasta aivan Yoldiameren loppuvaiheessa, jolloin lähiseudun mäet ovat olleet luotomaisia saaria. Alueen vanhimmat tunnetut asuinpaikat ovat Espoon Nuuksion pitkäjärven ja Bodominjärven välissä sekä Kirkkonummen puolelta Haapajärven seudulla. Ne sijaitsevat 35–45 m mpy. korkeuksilla. Tällöin Siikajärvi on ollut järviylänköaluetta. Alueen kivikauden potentiaali sijaitsee entisillä järven ranta-alueilla. Pronssi- ja rautakauden ajan muinaisjäännöksiä ei tunneta lähiseudulta.

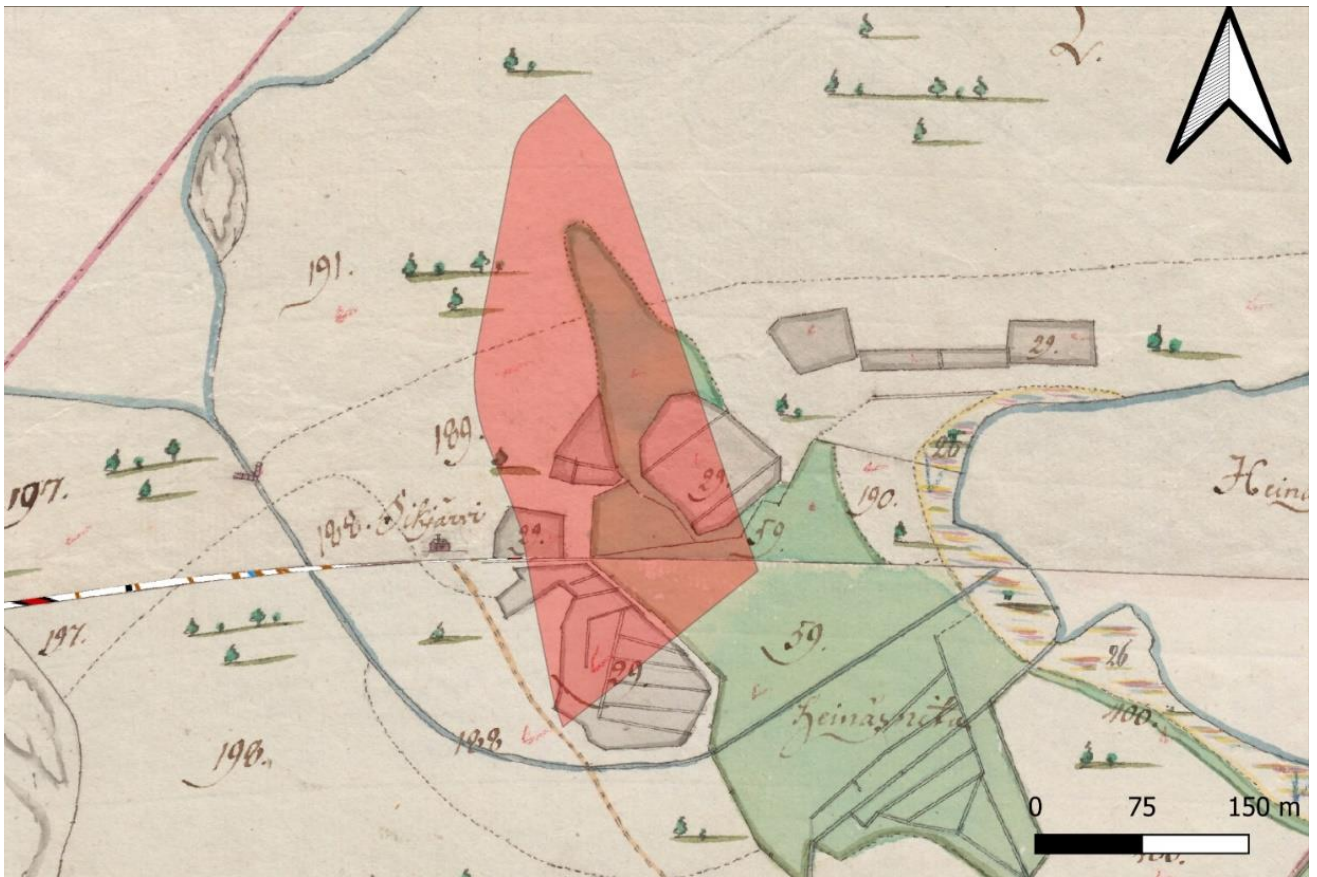
Kuva 5. Notkoon kasattu raivausröykkiö, kuvaussuunta kaakkoon. (AKDG 7491:5)

Heti inventoitavan alueen ja Siikajärventien länsipuolella on Siikjärven vanha tila, joka oli Espoon kartanon alainen räällilampuotitila. Sen nykyinen rakennus on todennäköisesti 1800-luvun loppupuolelta (kuva 1), ja edustaa vanhinta asutusta. Se on perustettu Anders Henrik Ramsayn suuressa maareformissa ilmeisesti vuosien 1750–1760 välisenä aikana, koska ensi kerran Siikjärvi mainitaan vuoden 1760 maakirjassa, eikä sitä ole vielä vuoden 1750 kartalla (kuva 3). Tilan toimintaan on liittynyt lähivesistöjen sahataloutta ja vesistöjen ruoppausta ja perkausta. Inventoitavan alueen läpi ei kulje suoraan mitään uomaa, lähin jää heti tontin eteläpuolelle Siikjärven ja Heinälammen väliin. On hyvin mahdollista, että lähivesistöissä on vielä jäljellä merkkejä sahatoiminnasta. 1700-luvun lopun kuninkaankartaston kartta on ensimmäinen, johon Siikjärven talo on merkitty. Ensimmäinen tarkka kartta alueesta on kuitenkin isojakokartta vuodelta 1803 (kuva 7). Alueesta noin puolet on peltona tai niittynä, mutta rakennuksia siellä ei ole vielä tässä vaiheessa merkittynä. Pitäjänkartassa v. 1840 ja Senaatin kartassa v. 1870 ei ole muutosta havaittavissa. Siikjärven tila itsenäistyi 1908. Ensimmäiset rakennukset ilmaantuvat v. 1919 uudistuskartalle. Siinä näkyy pieni ulkorakennus sekä yhä nykyisinkin jäljellä oleva navetta (kuva 2). Tämän pienen ulkorakennuksen kivijalka löytyi inventoinnissa. Lammen lähellä on ollut 1919 kartan mukaan myös kaivo, josta ei ole enää maanpinnalle näkyviä merkkejä. Siikajärventien linjaus on myös hieman muuttunut vuoden 1919 jälkeen. Ilmakuvista käy ilmi, että ulkorakennuksen ja navetan lähelle perustettiin lisää rakennuksia vuoteen 1948 mennessä. Todennäköisesti korttelialueen vanhimmat rakennukset ovat navetta ja pieni ulkorakennus aikaisintaan 1800–1900 lukujen taitteesta (kuva 6 kartta 1919). 1919 uudistuskartalle ilmaantuneet rakennukset eivät näy enää 1970-luvun jälkeen peruskartoilla.

Kuva 6. Oranssilla havaitut rakennukset, keltainen alue katso kuva myös havaintokartta sivulla 8.

Siikjärvi on mukana Espoon rakennusinventoinnissa vuodelta 2003 (Laitila 2003), jossa on kuitenkin keskitytty vain Siikjärven tilan ehjiin rakennuksiin. Se on ollut osa vuonna 2007 inventoitua kaava-aluetta (Rostedt 2008), mutta silloin lähin löytynyt muinaisjäänös on alueen länsi puolella oleva Kauriskallion rajamerkki (1000010306). Kaava-alueen Inventointi raportista ei käy selville, onko kyseisellä korttelialueella suoritettu tutkimuksia. Muita lähistön tunnettuja kohteita ovat Siikjärven kaksi ruuhilöytöä (1213 & 1000032703) ja Heinäksen historiallisen ajan torppa (1000036057).

Kuva 7. 1803 vuoden isojakokartat asemoituna ja alueen maankäyttöä, punaisella inventointialue.

Kuva 8. Vanhaa yhä käytössä olevaa puutarhaa, kuvaussuunta koilliseen. (AKDG 7491: 6)

4. Inventoinnin maastotyöt ja menetelmät

Inventoinnin maastotyöt tehtiin 12.9.2024 pilvipoutaisessa säässä.

Alueen ympäristöä havainnoitiin ensin yleispiirteisesti ja ilmalaserkeilauksen visualisoinnin yhteydessä havaitut ilmiöt tarkastettiin. Näistä ennakkoon kiinnostavin, 1919 kartalla ”notkoksi” merkitty alue, osoittautui raivausröykkiöksi (kuva 5). Kaikki muut anomaliat osoittautuivat suhteellisen tuoreiksi maakasoiksi ja kuopiksi. Inventoitavan alueen itäpuolella on kahden 1900-luvun alun rakennuksen jäännöksiä. Nopeasti kävi ilmi, että suurin osa alueesta on joko vanhaa metsittyvää peltoa tai täysin rakennettua ja todettiin, että länsireunan vanha puutarha-alue on yhä käytössä. Samalla tuli selväksi, että arkeologisesti potentiaalinen alue on melko suppea. Rakentamisen ja peltoviljelyn koskematon ala on rajattu keltaisella viivalla havaintokartassa (ks. seuraava sivu). Tälläkin alueella asuinrakennus ja navetta pienentävät tilaa entisestään.

Alueelle kaivettiin potentiaaliin kohtiin 50x50 cm koekuoppia 24 kappaletta ja maaperää tutkittiin myös maakairalla. Alueen länsireunassa on jäljellä pieni metsäkaistale, jossa voisi olla säilynyt merkkejä vanhoista rakennuksista ja asutustoiminnasta. Koekuopittaminen aloitettiin täältä, maannos oli hiekkamoreenia. Koekuopat 1–6 olivat 1900-luvun lopun jätettä ja kuopan 6 uudehkoa hevosenkenkää lukuun ottamatta löydöttömiä (kuva 9). Alueelta löytyi myös viitteitä purettujen rakennuksien kivijaloista, jotka karttojen ja ilmakuvien perusteella ajoittuvat kuitenkin 1900-luvulle (kuva 6). Vanhalla puutarha-alueella kasvoi omenapuita, ja se on edelleen hoidettuna (kuva 8). Sen kaakkoispuolella on erittäin tiheää kasvillisuutta oleva alue, joka on ollut aiemmin vanhaa puutarhaa. Aivan lounaisreunalla Siikajärventien laidassa vanhalla pellolla on tasainen hieman terassimainen alue, missä oli säilynyt kyntökerroksen alla hiekkamaata. Sinne tehdyt koekuopat 7–16 olivat kuitenkin löydöttömiä. Heti mentäessä kohti lampea ja alemmas kuin 58 m mpy. oli koekuopissa vain kyntökerrosta ja savimaata. Vanhalla kaivon paikalla oli vettä nilkkoihin asti, minkä vuoksi siihen ei pystytty tekemään koekuoppaa. Kaikki inventointialueen itäpuolen koekuopat 17–24 olivat myös kyntökerrosta ja savea sekä löydöttömiä. Jos alueella on joskus ollut vanhempaa ihmistoimintaa, se on todennäköisesti tuhoutunut jo pellon kynnön yhteydessä. Inventoinnissa paikkatiedot tallennettiin Trimblen R10 VRS-GNSS-vastaanottimella ETRS-GK25 koordinaatistossa korkeusjärjestelmässä N2000. Alueella oli GPS-tarkkuus yllättävän huono, joten mitattu tarkkuus on paikoin ± 50 cm.

Kuva 9. Koekuoppa 6 hevosenkenkä. (AKDG 7491:7)

Havaintokartta

5. Inventoinnin tulokset

Tarkkuusinventoinnissa ei löytynyt muinaisjäännöksiä tai muiksi kulttuuriperintökohteiksi luokiteltavia kohteita. Alueelta ei löytynyt merkkejä 1750-lukua vanhemmasta ihmistoiminnasta, mutta alueen peltokäyttö on todennäköisesti alkanut jo tällöin. Korttelialueen varhaisimmat rakennukset ajoittuvat aikaisintaan 1800– ja 1900-lukujen taitteeseen, ja ne on purettu 1900-luvun puolivälin tietämällä. Tämän ajan rakennuksista navetta on yhä hyvässä kunnossa. Myös puutarha on osittain ollut ilmeisesti yhtäjaksoisessa käytössä ainakin 1800-luvulta saakka.

Kuva 9. Metsäalue, jossa koekuopat 1–6, sekä havaittuja rakennusten jäännöksiä. Kuvaussuunta navetan edustalta pohjoiseen. (AKDG 7491:8)

Kuvaluettelo

Kuvaaja Antti Laitinen

AKDG 7491:1 Asfaltoitua lastenkodin parkkipaikkaa, josta alkaa Siikjärven peltoalue, kuvaussuunta etelään.

AKDG 7491:2 Siikjärven talo 1800-luvun lopulta, kuvaussuunta pohjoiseen.

AKDG 7491:3 Siikjärven navetta Siikajärventieltä kuvattuna, kuvaussuunta koilliseen.

AKDG 7491:4 Kosteikkoalueen lampi ja tutkimusavustaja Elisabeth Ahola lähellä kaivon paikkaa, kuvaussuunta etelään.

AKDG 7491:5 Notkoon kasattu raivausröykkiö, joka näkyi LiDARissa, kuvaussuunta kaakkoon.

AKDG 7491: 6 Vanhaa yhä käytössä olevaa puutarhaa, kuvaussuunta koilliseen.

AKDG 7491:7 Koekuoppa 6 hevosenkenkä.

AKDG 7491:8 Metsäalue, jossa koekuopat 1–6, sekä havaittuja rakennusten jäännöksiä, kuvaussuunta navetan edustalta pohjoiseen.

Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Granqvist, Juha-Matti & Holm, Sophie (toim.) 2023. *Espoonkartano: Kuninkaantien varrella*. Espoon kaupunginmuseo.

Harju, Erkki-Sakari; Lappalainen, Jussi T 2012: *Kuninkaan kartasto Etelä-Suomesta 1776–1805*. SKS:n toimituksia 1373.

Härö, Erkki 1991. Espoon rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema: Byggnadskulturen och kulturlandskapet i Esbo. Espoon kaupunginmuseo.

Ojala, A. E., Palmu, J. P., Åberg, A., Åberg, S., & Virkki, H., 2013. Development of an ancient shoreline database to reconstruct the Litorina Sea maximum extension and the highest shoreline of the Baltic Sea basin in Finland. *Bulletin of the Geological Society of Finland*, 85(2).

Arkisto lähteet

Laitila, Jouni, 2003. Espoon rakennusinventointi 2003. Aedes.

Rostedt, Tapani 2008. Espoo Hista-Siikajärvi-Nupuri osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi 15.10.-19.10.2007. Museovirasto, Rakennushistorian osasto. Museoviraston arkisto.

Ramsay, August 1943. Keskenäinen käsikirjoitus, *Esbo III*.

Internet-lähteet

GTK, Maankamara, <https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Jyväskylän Yliopisto, <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/20835?locale-attribute=en>

Kansallisarkisto, astia, https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_toimija.html?id=EAC_764115161

